

Natalia Pamuła-Cieślak
Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
napa@umk.pl

Polskie czasopisma otwarte w Directory of Open Access Journals – aplikowanie, indeksowanie i dobre praktyki

dr Natalia Pamuła-Cieślak

Adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii UMK. Zainteresowania naukowe skupia wokół wyszukiwania informacji i oceny jej jakości, interfejsów wyszukiwawczych, edukacji informacyjnej użytkowników Internetu oraz otwartości nauki. Współautorka treści i tutorka w kursach e-learningowym BIBWEB, Login: Biblioteka i Infobroker. Redaktorka w Directory of Open Access Journal. Prywatnie żona, mama Marysi, miłośniczka kotów i audiobooków, pasjonatka ogrodnictwa, społeczniczka.

Streszczenie: Directory of Open Access Journals (DOAJ) jest największym i autorytatywnym międzynarodowym źródłem informacji o czasopiśmiennictwie otwartym, a polskie czasopisma są w nim indeksowane od początku jego istnienia. W 2015 r. redakcja katalogu przyjęła nowe wytyczne rejestrowania czasopism. Konsekwencją tego było stworzenie w DOAJ nowej ankiety aplikacyjnej i re aplikacyjnej dla czasopism. Autorka prześledziła i zestawiała wszystkie zmiany w ankiecie aplikacyjnej, które nastąpiły od początku istnienia katalogu, a także najważniejsze wytyczne związane z aplikowaniem do DOAJ według nowych zasad. Część tekstu poświęciła także dobrym praktykom związanymi z otwartością czasopisma i publikowaniem naukowym przyjętymi w DOAJ.

Słowa kluczowe: Directory of Open Access Journals, DOAJ, czasopisma naukowe, komunikacja naukowa, czasopisma otwarte, dobre praktyki, otwarty dostęp, otwarta nauka

Abstract: Directory of Open Access Journals (DOAJ) is the largest and authoritative international source of information about open journals. Polish open access journals are indexed there from the very beginning of DOAJ. In 2015, the catalog's editorial board prepared new guidelines for indexing journals. Consequence of this move was preparation of the new application and reapplication form. The article gives the review for the changes in all application forms that occurred since the beginning of DOAJ. It also contains most important guidelines for journals publishers and editorial boards who are applying to DOAJ according to new rules. Part of the paper is also devoted to good practices related to the openness of journals and scientific publications accepted in the DOAJ.

Keywords: Directory of Open Access Journals, DOAJ, scientific journals, scholarly journals, academic journals, academic communication, open journals, open access, open science

[Prezentacja](#)

Wprowadzenie

Directory of Open Access Journals (DOAJ, <http://www.doaj.org>¹) jest największym i autorytatywnym międzynarodowym katalogiem czasopism otwartych. Jako serwis propagujący i promujący ideę otwartości w komunikacji naukowej sam również

¹ Wszystkie odesłania do stron internetowych przedstawiają wersję aktualną w dn. 5.07.2017 r.

pozostaje zasobem otwartym. Praca redaktorska na rzecz katalogu oparta jest na wolontariacie, a witryna serwisu oraz przetwarzane i udostępniane w nim metadane dostępne są na licencji otwartej Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 4.0 (CC BY-SA 4.0). Warto zauważyć, że serwis skupia społeczność zainteresowaną tworzeniem dobrych praktyk w zakresie otwartości w nauce, które idą w parze z przejrzystością i standardami w komunikacji naukowej. DOAJ funkcjonuje już od 2003 r. Przez 14 lat działalności nie zmieniły się wartości przyświecające jego zainicjowaniu, ale zasady indeksowania czasopism ulegały zmianom w sposób znaczący. Ewolucja ta przebiegała od uproszczonych zasad, w których szczególną uwagę zwracano na otwartość czasopisma i deklarowaną naukowość, po uporządkowany i jasno sprecyzowany zestaw reguł indeksowania, którego wdrażanie rozpoczęło się w 2014 r. Podobnym zmianom ulegał formularz aplikacji czasopisma do DOAJ – poczynając od uproszczonej jego wersji na początku funkcjonowania serwisu, po rozbudowaną aktualną wersję ankiety².

Kryteria indeksowania i ankieta zgłoszenia czasopisma w DOAJ

Od 2003 do 2012 r. ankieta aplikacyjna DOAJ była formularzem, w którym każdy użytkownik serwisu mógł zaproponować czasopismo do zaindeksowania. Począwszy od 2013 r. czasopismo mogło być zgłoszone wyłącznie przez osobę związaną z redakcją lub wydawcą. Zmiany w formularzu aplikacyjnym w latach 2003–2012 zaprezentowano w tabeli 1.

Tab. 1. Zmiany w formularzu aplikacyjnym DOAJ w latach 2003–2012³

Rok	Dane, adnotacje, zmiany w formularzu aplikacyjnym
2003	Formularz uproszczony – wymagane dane: <ul style="list-style-type: none"> • URL czasopisma, • tytuł czasopisma, • opis czasopisma, • nazwisko zgłaszającego, • e-mail zgłaszającego.
2004	Formularz rozbudowano o pola: <ul style="list-style-type: none"> • ISSN, • e-ISSN, • dane osoby do kontaktu w czasopiśmie (nazwisko, e-mail). Pola: URL, tytuł czasopisma oraz nazwisko i e-mail zgłaszającego stały się polami wymaganymi w formularzu. Dodatkowo pojawiła się informacja, że DOAJ indeksuje wyłącznie czasopisma pełnotekstowe, z otwartym dostępem, naukowe, gwarantujące swoimi procedurami jakość publikowania. Dodano informację, że DOAJ nie indeksuje newsletterów związanych z działalnością instytucji, czasopism pobierających opłaty za dostęp do treści oraz posiadający opóźniony dostęp do pełnych tekstów (embargo czasowe).
2008	Dodatkowo pojawiła się sugestia, by sprawdzić czy zgłaszanego czasopisma nie ma już w DOAJ.

² OLIJHOEK T., MITCHELL D., BJØRNSHAUGE L. *Criteria for open access and publishing* [online]. *ScienceOpen Research* 16.11.2015 [Dostęp 5.07.2017]. Dostępny w doi: 10.14293/S2199-1006.1.SOR-EDU.AMHUHV.v1.

³ W tabeli brak roku 2011 i 2012, gdyż nie odnotowano wówczas żadnych zmian.

2009	Dodano prośbę dla redakcji/wydawców czasopism o nienadsyłanie egzemplarzy drukowanych, jako że DOAJ indeksuje wyłącznie wersję online czasopism.
2010	<p>Dodano informację, że przed zgłoszeniem czasopisma do DOAJ musi w nim być opublikowanych pięć artykułów naukowych.</p> <p>Od 2010 r. zaczęły funkcjonować dwa formularze zgłaszania czasopism. Dotychczas istniejący pozostawiono zainteresowanym użytkownikom, zaś przedstawiciele redakcji/wydawców odsyłano do rozszerzonej wersji ankiety. Dane w ankiecie rozszerzonej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • URL czasopisma, • tytuł czasopisma, • ISSN i/lub e-ISSN czasopisma (jedno z pól musi być wypełnione), • wydawca, • rok ukazania się pierwszego numeru czasopisma online, • kraj wydawania, • licencja Creative Commons (pole opcjonalne), • opłaty pobierane od autora za publikację (dostępne opcje odpowiedzi: tak, nie, warunkowo), • link do informacji o opłatach (pole opcjonalne), • nazwisko osoby do kontaktu w czasopiśmie, • e-mail osoby do kontaktu w czasopiśmie, • opis (pole opcjonalne). • słowa kluczowe (pole opcjonalne) • języki (pole opcjonalne) • nazwisko zgłaszającego • e-mail zgłaszającego

Źródło: opracowanie własne na podstawie archiwalnych wersji witryny DOAJ z lat 2003–2012, dostępnych w serwisie Wayback Machine: Archive.org [online]. [Dostęp 5.07.2017]. Dostępny w: <https://web.archive.org>.

W 2013 r. nie przebudowywano pól dotychczasowego formularza, ale zmianie uległy zasady zgłaszania czasopism do katalogu. Zlikwidowano możliwość proponowania tytułów przez każdego użytkownika, jak praktykowano wcześniej. Od tego momentu opcję taką pozostawiono jedynie przedstawicielom wydawców lub redakcjom czasopism. W 2014 r. nastąpił znaczący zwrot w zgłaszaniu czasopism. Przez kilka miesięcy dostęp do ankiety był jedynie pogładowy, nie było możliwości składania nowych aplikacji. Wiązało się to z wdrażaniem *Zasad przejrzystości i dobrych praktyk publikowania naukowego*⁴, których drugą, poprawioną wersję przyjęto w 2015 r.⁵ Dla samego serwisu oraz wydawców i redakcji czasopism zaindeksowanych według starych zasad oznaczało to ogrom pracy do wykonania. W roku 2014 wydawcy i przedstawiciele redakcji zostali poproszeni o złożenie ankiet reapikacyjnych w oparciu o nowy formularz, zaś grupy redaktorów krajowych DOAJ musiały zmierzyć się z mnóstwem pracy, wynikającej z równoczesnego aplikowania nowych tytułów i napływu reapikacji. Termin wysyłania reapikacji wyznaczono na 31 grudnia 2015 r., na prośbę przedstawicieli czasopism został on następnie przedłużony do 31

⁴ *Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing* [online]. [Dostęp 5.07.2017]. Dostępny w: <https://doaj.org/bestpractice>.

⁵ PAMUŁA-CIEŚLAK, N. Badanie jakości otwartości polskich czasopism o otwartym dostępie w kontekście nowych wytycznych Directory of Open Access Journals. W: Wojciechowska, M. (red.). *Zarządzanie jakością w bibliotece*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2017, s. 91–98. ISBN 978-83-64203-85-5.

marca 2016 r. Nowa ankieta aplikacyjna uległa pewnym modyfikacjom⁶. Obecnie składa się z sześciu sekcji i 58 pytań, które zaprezentowano w tabeli 2.

Tab. 2. Pola zawarte w aktualnej wersji ankiety aplikacyjnej do DOAJ

Nazwa sekcji	Zawartość sekcji
Podstawowe informacje o czasopiśmie	1. Tytuł czasopisma.*
	2. URL czasopisma.
	3. Tytuł alternatywny.
	4. ISSN (dla wersji drukowanej).
	5. ISSN (dla wersji online).
	6. Wydawca.
	7. Stowarzyszenie lub instytucja sprawcza.
	8. Platforma, host lub agregator.
	9. Nazwisko osoby do kontaktu dla czasopisma.
	10. E-mail osoby do kontaktu dla czasopisma. 11. Potwierdzenie adresu e-mail osoby do kontaktu.
	12. Kraj, w którym siedzibę ma wydawca czasopisma.
	13. Czy czasopismo pobiera opłatę za proces wydawniczy (APC – Article Processing Charges)? 14. URL do informacji potwierdzającej powyższą deklarację. 15. Kwota opłaty (jeśli pobiera). 16. Waluta (jeśli pobiera).
	17. Czy czasopismo pobiera opłatę za zatwierdzenie tekstu? 18. URL do informacji potwierdzającej powyższą deklarację. 19. Kwota opłaty (jeśli pobiera). 20. Waluta (jeśli pobiera).
21. Ile artykułów naukowych i przeglądowych zostało opublikowanych w czasopiśmie w ciągu poprzedniego roku kalendarzowego? 22. URL do informacji potwierdzającej powyższą deklarację.	
23. Czy czasopismo stosuje politykę zrzeczenia się praw na korzyść wybranej grupy osób (np. autorów pochodzących z krajów rozwijających się)? 24. URL do informacji potwierdzającej powyższą deklarację.	

⁶ Aktualna wersja ankiety [dostęp 5.07.2017] dostępna w: <https://doaj.org/application/new>. Archiwalne wersje ankiety. [Dostęp 5.07.2017]. Dostępne w: https://web.archive.org/web/20140329072006/https://docs.google.com/forms/d/1u0F-fvBEHySkTRXvJLkfd1s_ace9-nTzRYIWdJwSR68/viewform, <https://web.archive.org/web/20150315140034/http://doaj.org/application/new>, <https://web.archive.org/web/20160413035612/https://doaj.org/application/new>.

	<p>25. Jaką politykę/procedurę archiwizacji cyfrowej przyjęło czasopismo? 26. URL do strony, na której zawarto tę informację.</p> <p>27. Czy czasopismo zezwala na automatyczne indeksowanie treści przez roboty/oprogramowanie?</p> <p>28. Jakie identyfikatory dokumentów cyfrowych używane są dla artykułów publikowanych w czasopiśmie?</p> <p>29. Czy czasopismo udostępnia lub zamierza udostępnić w DOAJ metadane artykułów publikowanych w czasopiśmie?</p> <p>30. Czy czasopismo udostępnia statystyki pobrań artykułów? 31. URL do strony, na której zawarto tę informację.</p> <p>32. W którym roku czasopismo udostępniło po raz pierwszy pełne teksty w modelu otwartym pochodzące z całego woluminu?</p> <p>33. W jakich formatach udostępniane są pełne teksty artykułów?</p> <p>34. Słowa kluczowe charakteryzujące czasopismo.</p> <p>35. Języki, w których publikowane są pełne teksty w czasopiśmie.</p>
Jakość i przejrzystość procesu redakcyjnego	<p>36. URL do strony redakcji czasopisma.</p> <p>37. Typ procesu recenzowania nadsyłanych tekstów stosowany przez czasopismo. 38. URL do informacji potwierdzającej powyższą deklarację.</p> <p>39. URL do strony zawierającej główne założenia i zakres problematyki poruszanej na łamach czasopisma.</p> <p>40. URL do wskazówek dla autorów.</p> <p>41. Czy czasopismo ma politykę weryfikacji tekstów pod kątem możliwości wystąpienia plagiatu? 42. URL do powyższej informacji (jeśli ma).</p> <p>43. Jaka jest średnia liczba tygodni upływająca od zatwierdzenia tekstu do jego publikacji?</p>
Rodzaj polityki otwartości stosowanej przez czasopismo	<p>44. URL do strony zawierającej deklarację otwartości czasopisma.</p>
Licencjonowanie treści	<p>45. Czy czasopismo zagnieżdża w metadanych artykułu odczytywaną maszynowo informację o licencji Creative Commons? 46. URL do przykładowej strony z zagnieżdżoną informacją o licencji (jeśli ta metoda jest stosowana).</p>

	<p>47. Czy czasopismo pozwala na ponowne użycie i przekształcanie treści zgodnie z licencją Creative Commons lub innym typem licencji opartej o podobne warunki? 48. Wskaż warunki (jeśli wskazano licencję inną niż Creative Commons). 49. URL do strony zawierającej informację o warunkach licencjonowania treści w czasopiśmie.</p>
	<p>50. Czy czasopismo zezwala „na czytanie, pobieranie, kopiowanie, rozpowszechnianie, drukowanie, wyszukiwanie i linkowanie do pełnych tekstów artykułów”⁷?</p>
	<p>51. W którym katalogu rejestrującym zasady archiwizacji czasopismo zamieściło swoją deklarację dotyczącą otwartego dostępu?</p>
Prawo autorskie i inne uprawnienia autora	<p>52. Czy czasopismo zezwala autorom na zachowanie ich praw autorskich bez żadnych ograniczeń? 53. URL do informacji potwierdzającej powyższą deklarację (jeśli zezwala).</p>
	<p>54. Czy czasopismo zezwala autorom na zatrzymanie praw wydawniczych bez żadnych ograniczeń? 55. URL do informacji potwierdzającej powyższą deklarację (jeśli zezwala).</p>
Dane osobowe wypełniającego ankietę	<p>56. Nazwisko osoby wypełniającej ankietę. 57. E-mail osoby wypełniającej ankietę. 58. Potwierdzenie adresu e-mail.</p>

*Pola obowiązkowe oznaczono jako pogrubione.

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety aplikacyjnej czasopisma w DOAJ (Journal Application Form [online]. DOAJ. [Dostęp 5.07.2017]. Dostępny w: <https://doaj.org/application/new>) oraz tłumaczenia poprzedniej wersji ankiety dokonanej przez zespół w składzie: Minch, K., Rozkosz, E., Pamuła-Cieślak, N. (Formularz zgłoszeniowy czasopisma do DOAJ [online]. [Dostęp 5.07.2017]. Dostępny w: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1iz931loWRjvSOCn0o9XI5BuICy88J0BKXtGx10eGdc/edit#gid=0>).

Warto podkreślić, że wskutek wdrożenia nowych zasad indeksowania oraz konieczności składania reapiplikacji przez redakcje/wydawców, z DOAJ usunięto ponad trzy tysiące rekordów czasopism (w tym ok. 25–30 rekordów czasopism wydawanych w Polsce), które nie spełniły nowych warunków lub nie przesyłały reapiplikacji. Należy tu zauważyć, że rekordy usunięte z DOAJ w maju 2016 r. stanowiły mniej niż 10% wszystkich zaindeksowanych czasopism polskich⁸. Trzeba dodać do tego liczbę ankiet odrzuconych na etapie ich procedowania przez zespół redaktorów DOAJ. Od początku obowiązywania nowych zasad polski zespół recenzencki odrzucił ok. 27,5% ankiet czasopism poddanych ocenie⁹. Obie te

⁷ Cytat pochodzi z definicji otwartości przyjętej przez Budapesztańską Inicjatywę Open Access. Por. *Budapest Open Access Initiative* [online]. Budapest, 14.02.2002. [Dostęp 5.07.2017]. Dostępny w: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>.

⁸ Stan na dzień dokonania selekcji zarejestrowanych w DOAJ czasopism wydawanych w Polsce to 406 tytułów.

⁹ PAMUŁA-CIEŚLAK, N. *Przyczyny niepowodzeń. Dlaczego wielu polskich czasopism otwartych nie ma w Directory of Open Access Journals?* [online]. Referat wygłoszony na konferencji „Organizacja i recepcja treści w środowisku cyfrowym”, Katowice, 23.05.2017. [Dostęp 13.07.2017]. Dostępny w: <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/4430>.

wartości dla czasopism polskich, które są przecież niewielką reprezentacją ogółu periodyków indeksowanych w DOAJ, pozwalają na sformułowanie wniosku, że katalog jest bazą selektywną i kontrolowaną przez społeczność. Nowe zasady sprawiły, że kontrola ta ma wymiar jeszcze bardziej jakościowy.

W dalszej części tekstu autorka przedstawia katalog dobrych praktyk przy aplikowaniu czasopisma do DOAJ, który redakcjom i wydawcom może pomóc w przygotowaniu do poprawnego i zakończonego sukcesem aplikowania do bazy.

Dobre praktyki w zakresie aplikowania do DOAJ

Jak wynika z tabeli 2. znacząca większość pól w formularzu aplikacyjnym czasopisma w Directory of Open Access Journal to pola obowiązkowe i należy je wypełnić. Czasem wymaga to skrupulatnego uzupełnienia informacji na witrynie internetowej czasopism lub platformie publikacyjnej wydawcy. Przed przystąpieniem do rejestracji periodyku w bazie warto dokonać weryfikacji oczekiwań aplikacyjnych DOAJ z zawartością takich witryn. Sugestia ta pojawia się w informacjach dla wydawców¹⁰, z którymi aplikujący powinni się zapoznawać w pierwszej kolejności, wertując serwis DOAJ. Szczególną uwagę należy poświęcić akapitom, w których opisano warunki minimum, które czasopismo musi spełnić, aby zostać zaindeksowanym w DOAJ. Są one zgodne z *Zasadami przejrzystości i dobrych praktyk publikowania naukowego*¹¹ i zostały zestawione w tabeli 3.

Tab. 3. Podstawowe warunki indeksowania do DOAJ

Lp	Nazwa warunku	Warunek
1.	Strona dedykowana czasopismu	Czasopismo powinno posiadać własną witrynę internetową lub podstronę mu dedykowaną na platformie wydawniczej lub w serwisie dostawcy danych. W ankiecie należy się posługiwać hiperłączami odsyłającymi do informacji o tym zgłaszanym tytule.
2.	Odsyłacze w ankiecie	Hiperłącza podawane w wymaganych polach ankiety DOAJ powinny prowadzić do jednego, dedykowanego czasopismu serwisu, a nie do wielu różnych serwisów (np. strony czasopisma, platformy wydawcy, źródła zewnętrznego, repozytorium czy biblioteki cyfrowej). Wymagane informacje (najlepszą opcją są podstrony) na witrynie czasopisma to: <ul style="list-style-type: none"> • założenia i zakres problematyki czasopisma, • informacje o redakcji, • wskazówki dla autorów, • informacje o systemie kontroli jakości stosowanym w czasopiśmie, • deklaracja otwartości, • informacje o polityce antyplagiatowej, • informacje o licencjonowaniu treści¹².
3.	Dedykowane odsyłacze	Powinny prowadzić bezpośrednio do artykułów, a nie do całych numerów czasopism.

¹⁰ *Information for Publishers* [online]. [Dostęp 5.07.2015]. Dostępny w: <https://doaj.org/publishers>.

¹¹ *Principles of Transparency...*, dz. cyt.

¹² Koresponduje to z polami wymaganymi w ankiecie czasopisma. Por. tab. 2.

4.	ISSN	Ankiety czasopism nieposiadających numeru ISSN zarejestrowanego w bazie issn.org są odrzucane automatycznie na etapie selekcji wstępnej.
5.	Jakość strony internetowej	Oprócz informacji wymaganych w pkt. 2 (Odsyłacze w ankiecie) na stronie czasopisma powinny znajdować się strefy: <ul style="list-style-type: none"> • numer bieżący, • numery archiwalne, • wyszukiwanie, • przeglądanie, • o czasopiśmie¹³, • kontakt.
6.	Informacje o redakcji	Czasopismo powinno mieć aktualną i aktualizowaną stronę o redakcji z informacją o redaktorze naczelnym i pięciu członkach redakcji periodyku. Jedynie w przypadku czasopism z zakresu nauk humanistycznych i sztuk pięknych (dalej AH) dopuszcza się podanie informacji o dwóch redaktorach. Oprócz nazwisk redaktorów wymagane jest także podanie informacji kontaktowych oraz afiliacji.
7.	System kontroli jakości	W DOAJ mogą być zaindeksowane czasopisma, które mają przejrzysty system oceny jakościowej przyjmowanych tekstów (peer review) i informują o tym na swojej stronie internetowej (dostępne warianty to: peer review, blind peer review, double blind peer review). Jedynie w przypadku czasopism AH dopuszczalna jest recenzja redakcyjna (editorial review).
8.	Instrukcje dla autorów	Powinny być szczegółowo podane na stronie internetowej czasopisma. We wskazówkach wymieniono przykładowe dobre praktyki w tym zakresie.
9.	Opłaty za publikację	Jasna informacja o opłatach na stronie czasopisma, zarówno w przypadku, gdy czasopismo je pobiera, jak i w przypadku niepobierania żadnych opłat.
10.	Otwarty dostęp	Deklaracja otwartości czasopisma powinna być umieszczona na witrynie czasopisma (i dotyczyć konkretnego tytułu – nie może być deklaracją dla wszystkich tytułów wydawcy umieszczonych na platformie). Czasopismo musi być wydawane w otwartym dostępie bez embarga czasowego, a treści dostępne natychmiast, bez rejestracji. Wskazówki zawierają modelowy przykład deklaracji otwartości, choć dopuszcza się także deklarację w skróconej formie, jeśli towarzyszy jej informacja o licencji Creative Commons.
11.	Warunki licencyjne	Na stronie czasopisma powinny być umieszczone jasne i precyzyjnie warunki licencji na treści opublikowane w periodyku. Jest to szczególnie ważne, jeśli czasopismo stosuje licencję własną wydawcy, a nie system licencji Creative Commons lub alternatywny. W przypadku stosowania znanych systemów licencyjnych warunki te mogą być podane w skróconej formie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Information for Publishers [online]. DOAJ. [Dostęp 13.07.2017]. Dostępny w: <https://doaj.org/publishers>.

¹³ Podstrona *O czasopiśmie* często zawiera założenia i zakres problematyki czasopisma i może być stosowana wymiennie.

Stosowanie wskazówek zawartych w informacjach dla wydawców oraz skrupulatne wypełnienie ankiety aplikacyjnej, a przede wszystkim posiadanie wysokiej jakości czasopisma naukowego publikowanego w modelu otwartym, powinno skutkować zaindeksowaniem tytułu w DOAJ. Czasem jednak czasopismo otrzymuje decyzję odmowną. Kolejna część tekstu dotyczyć będzie szczegółów procesu recenzyjnego oraz krótkiego omówienia przyczyn i skutków niepowodzeń aplikacyjnych.

Proces recenzji zgłoszenia czasopism do DOAJ

Wraz z wprowadzeniem w DOAJ nowych zasad indeksowania czasopism, przebudowie uległ także model kontroli aplikacji, reaplikacji i zaindeksowanych już tytułów. Redakcja katalogu podjęła decyzję o budowie krajowych lub dedykowanych różnym obszarom językowym zespołów recenzenckich. Obecnie stosowany jest trójstopniowy system recenzenckich ocen zgłoszeń i poprzedzający go etap techniczno-formalny. Ten ostatni polega na sprawdzeniu czy:

- **ankieta nie jest duplikatem**,
- ankieta nie jest spamem lub odsyłacze w niej zwarte nie prowadzą do treści spamerskich lub zagrażających użytkownikom,
- podano prawdziwy i zarejestrowany w bazie issn.org numer ISSN.

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości na tym etapie aplikacja jest odrzucana automatycznie bez powiadamiania zgłaszającego¹⁴. Jeśli aplikacja przejdzie pozytywnie etap formalno-techniczny przekazywana jest do zespołu recenzenckiego właściwego danemu krajowi wydania lub obszarowi językowemu. Warto w tym miejscu zauważyć, że polski zespół recenzencki powołany został w drugiej połowie 2014 r. i do tej pory dokonał tłumaczenia ankiety aplikacyjnej na język polski¹⁵ oraz zrecenzował 222 zgłoszenia polskich czasopism do DOAJ (154 pozytywnie i 58 negatywnie)¹⁶. W skład zespołów recenzenckich wchodzi¹⁷:

- **Redaktor zarządzający** (ang. Managing Editor), którego rolą jest przydzielanie czasopism zespołowi recenzenckiemu, ostateczna i wiążąca decyzja (trzeci, ostatni stopień recenzji) w sprawie akceptacji lub odrzucenia zgłoszenia. Redaktor zarządzający może odrzucić ankietę bez przekazania jej zespołowi recenzenckiemu jeśli jest ona niekompletna lub błędnie wypełniona.
- **Redaktor** (ang. Editor), który przydziela zgłoszenia ich bezpośrednim recenzentom w zespole oraz dokonuje recenzji drugiego stopnia, sprawdzając rekomendacje i uwagi recenzentów.
- **Redaktor współpracujący** (ang. Associate Editor), który jest autorem pierwszej recenzji oraz kontaktuje się z przedstawicielami czasopisma wskazanymi w ankiecie w razie pytań czy wątpliwości.

Taki model recenzji zgłoszenia w DOAJ sprawia, że czasopismo jest bardzo wnikliwie ocenione. Recenzji pojedynczego tytułu dokonują cztery osoby – redaktor techniczny i zespół (w wyjątkowych sytuacjach losowych recenzenta może zastąpić inny). DOAJ podaje, iż pojedyncza recenzja zgłoszenia nie powinna przekroczyć sześciu miesięcy, choć opierając się na doświadczeniach związanych ze żmudnym procesem

¹⁴ Information for Publishers, dz. cyt.

¹⁵ DOAJ translated versions of the Application Form [online]. [Dostęp 5.07.2017]. Dostępny w: <https://doaj.org/translated>.

¹⁶ Stan na dzień 13.07.2017.

¹⁷ Information for Publishers, dz. cyt.

oceny wielu reapiplikacji, trzeba przyznać, że czasem okres ten wydłuża się. Wynika to niekiedy nie tylko z powodu dużej liczby ankiet do oceny, ale także z długiego czasu oczekiwania na kontakt ze strony czasopisma czy wyjaśnienia wątpliwości.

Odrzucenia zgłoszeń do DOAJ

Na stronie wskazówek dla wydawców¹⁸ podano główne powody niepowodzeń:

- brak kontaktu ze strony aplikującego,
- niekompletne lub niepoprawne informacje o ISSN,
- niekompletna aplikacja,
- błędne odsyłacze, prowadzące do jednej strony w czasopiśmie (z reguły do strony głównej), a nie do wskazanych informacji,
- duplikat ankiety,
- niestosowanie przez czasopismo *Zasad przejrzystości...*¹⁹,
- niespełnianie przez czasopismo warunków minimum indeksowania w DOAJ (por. tab. 3.),
- czasopismo nie jest otwarte,
- czasopismo nie publikuje oryginalnych artykułów naukowych.

Podobne przyczyny (sklasyfikowane nieco bardziej szczegółowo) są powodem odrzucania ankiet czasopism polskich w DOAJ²⁰.

Jeśli czasopismo zostało odrzucone przez recenzentów, na adres podany w zgłoszeniu przesyłana jest dokładna informacja o przyczynie negatywnej recenzji i procedurze ponownego starania się o indeksację w bazie. Procedura ponownej aplikacji jest możliwa po upływie terminu karencji, wynoszącego standardowo sześć miesięcy. Aplikacje złożone przed upływem tego terminu są odrzucane automatycznie. Redakcja DOAJ zastrzega sobie możliwość nałożenia dodatkowych kar na wydawcę. Mogą to być:

- jeden rok karencji dla wszystkich zgłoszeń wydawcy za podawanie nieprawdziwych informacji w ankiecie lub na stronie czasopisma,
- usunięcie wszystkich zaindeksowanych czasopism i zgłoszeń od wydawcy oraz nieprzyjmowanie nowych aplikacji przez okres do trzech lat (co zależy od liczby wykrytych incydentów) za pięć zgłoszeń zawierających fałszywe informacje²¹.

Podsumowanie

W pierwszych latach funkcjonowania DOAJ każdy użytkownik miał możliwość zgłoszenia czasopisma otwartego do bazy, w oparciu o formularz składający się z minimalnej liczby metadanych czasopisma, zaś decyzja o zaindeksowaniu podejmowana była w oparciu o uproszczony i zindywidualizowany proces oceny²². Obecnie zarówno kryteria indeksowania, jak i ankieta aplikacyjna zostały znacznie rozbudowane, a proces recenzji stał się czterostopniowy, uszczegółowiony

¹⁸ Tamże.

¹⁹ *Principles of Transparency...*, dz. cyt.

²⁰ PAMUŁA-CIEŚLAK, N., *Przyczyny niepowodzeń...*, dz. cyt.

²¹ Information for Publishers, dz. cyt.

²² PAMUŁA-CIEŚLAK, N. *Badanie jakości...*, dz. cyt., s. 91.

i standaryzowany. Wydaje się, że przyjęte procedury odpowiadają kryteriom jakościowym pożądanym we współczesnej komunikacji naukowej, narażonej na wszechobecne nadużycia. Warto przy tym podkreślić, że DOAJ stara się być jakościowym źródłem informacji biorąc pod uwagę rzetelność procesu publikowania naukowego, ale także jakość otwartości czasopisma. Stawia także przejrzyste komunikowanie obu tych praktyk środowisku autorów współpracujących z czasopiśmem i jego odbiorców.

Bibliografia:

1. *Budapest Open Access Initiative* [online]. 14.02.2002, Budapeszt. [Dostęp 5.07.2017]. Dostępny w: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>.
2. *DOAJ translated versions of the Application Form* [online]. [Dostęp 5.07.2017]. Dostępny w World Wide Web: <https://doaj.org/translated>.
3. *Information for Publishers* [online]. [Dostęp 5.07.2015]. Dostępny w: <https://doaj.org/publishers>.
4. OLIJHOEK T., MITCHELL D., BJØRNSHAUGE L. *Criteria for open access and publishing* [online]. *ScienceOpen Research* 16.11.2015 [Dostęp 5.07.2017]. Dostępny w doi: 10.14293/S2199-1006.1.SOR-EDU.AMHUHV.v1.
5. PAMUŁA-CIEŚLAK, N. *Badanie jakości otwartości polskich czasopism o otwartym dostępie w kontekście nowych wytycznych Directory of Open Access Journals*. W: Wojciechowska, M. (red.). *Zarządzanie jakością w bibliotece*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2017, s. 91–98. ISBN 978-83-64203-85-5.
6. PAMUŁA-CIEŚLAK, N. *Przyczyny niepowodzeń. Dlaczego wielu polskich czasopism otwartych nie ma w Directory of Open Access Journals?* [online]. Referat wygłoszony na konferencji „Organizacja i recepcja treści w środowisku cyfrowym”, Katowice 23.05.2017. [Dostęp 13.07.2017]. Dostępny w: <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/4430>.
7. *Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing* [online]. [Dostęp 5.07.2017]. Dostępny w: <https://doaj.org/bestpractice>.

PAMUŁA-CIEŚLAK, N. Polskie czasopisma otwarte w Directory of Open Access Journals – aplikowanie, indeksowanie i dobre praktyki. W: Sójkowska, I., Derfert Wolf, L. (red.). *Bibliograficzne bazy danych: perspektywy i problemy rozwoju. III Konferencja Naukowa Konsorcjum BazTech, Kraków, 26-27 czerwca 2017* [online]. Stowarzyszenie EBIB, 2017. [Dostęp 20.11.2017]. Materiały Konferencyjne EBIB, nr 25. ISBN 978-83-63458-08-9. Dostępny w: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/605.